

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї ЯК СПОСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ГЕНДЕРУ

Ірина БУХТІЯРОВА, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення. На жаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей.

За даними міжнародних досліджень кількість дітей, які щодня потерпають від насильства в сім'ї, перевищує 10 мільйонів. Щоденно в Україні фіксують близько 348 випадків насильства в сім'ї, а близько 60% жінок страждають від домашнього насильства на постійній основі.

Фактично кожна третя жінка в Україні потерпає від домашнього насильства. Чоловіки також стають жертвами домашнього насильства. Утім, у них набагато вищий ризик зазнати насильства з боку незнайомих. Жінки та діти найчастіше стають жертвами насильства з боку тих, кого вони знають. Тому серед жертв домашнього насильства частка жінок непропорційно велика [2]. Насильство відносно жінки спричиняє страждання не лише їй, а й дитині і всій сім'ї. Воно стає каталізатором для зародження гендерного насильства.

Гендерне насильство – це насильство, яке чиниться над особою тому, що вона належить до тієї чи іншої статі. Метою гендерного насильства, як і будь – якого іншого насильства, є прагнення до домінування і контролю поведінки. Гендерне насильство має форми фізичного, сексуального економічного, а також психологічного приниження, яке здійснюється шляхом експлуатації, дискримінації, погроз і репресій. Сім'я є головним місцем гендерного насильства, яке найчастіше відбувається відносно жінки. Зважаючи на те, що згідно статистичним даним кожен сьомий чоловік був свідком фізичного насильства по відношенню до матері з боку батька. Такий досвід має негативний вплив на дитячу психіку та може призводити до сприйняття домашнього насильства як норми у стосунках. Гендерна нерівність, гендерні стереотипи, а також такі особисті психологічні особливості як агресивність, прагнення домінування лежать в основі гендерного насильства. Там, де є насильство і агресія не може бути і думки про розвиток цивілізованого суспільства [1].

Вивчаючи причини, які призводять до появи гендерного насильства стає зрозумілим це з одного боку оточуючий світ, як приклад того як треба поводитися і яким ідеалам відповідати, а з іншого традиції народу. Так, найчастіше описуючи ідеал чоловічності зазначають, що це сильний воїн в

якого перевага завжди на боці сили. Але зростаючи чоловіки дуже часто стають свідками фізичного насильства по відношенню до матері з боку батька. Такий досвід має негативний вплив на дитячу психіку та може призводити до сприйняття домашнього насильства як норми у стосунках. Спільнота нав'язує громадське лідерство пов'язуючи його з домінуванням над іншими.

Але в реальному житті коли діти живуть у сім'ях, де чиниться насильство, у них порушується психіка, і не тільки тоді, коли кривдять їх особисто, а й тоді, коли знущаються з близьких їм людей. Для хлопців-підлітків спостереження за насильством у сім'ї - один із чинників підліткових правопорушень і криміналізації в зрілому віці. За підрахунками, 63% підлітків - правопорушників, засуджених за вбивство, скоїли вбивство тих, хто бив їхніх матерів. Імовірність того, що хлопчики, які стали свідками насильства щодо матерів, у зрілому віці битимуть своїх партнерок, в 11 разів вища порівняно з хлопчиками із сімей, де насильству немає місця; такі діти в 6 разів частіше намагаються вчинити самогубство. Імовірність, що такі діти вживатимуть наркотики і алкоголь або скоять зґвалтування, підвищується на 50%. Насильство щодо їх матерів - одна з причин втечі підлітків із сімей [2].

В українському суспільстві зберігаються стійкі очікування щодо моделей подружніх стосунків, відповідно до яких за чоловіками закріплюється роль годувальника родини, а на жінок покладаються зобов'язання щодо ведення господарства, піклування про родину та догляду за дітьми. На жаль, в питаннях планування сім'ї значна частина чоловіків зберігають досить патріархальні погляди.

Патріархальні очікування щодо «належної» поведінки жінки призводить до поширення настанов віктимізації потерпілих від сексуального насильства, звинувачення їх в провокуванні насильницьких дій власними вчинками або способом життя, нерозбірливістю в спілкуванні з представниками протилежної статі [5].

Досить поширеними серед чоловіків залишаються й настанови на толерування домашнього насильства. В значній мірі причини такого ставлення пов'язані з глибоко вкоріненим сприйняттям нерівного значення жінок і чоловіків у суспільстві, зокрема підлеглого становища жінок в ієрархії сімейних стосунків.

Відповідно, атрибути «гарної» дружини часто пов'язуються з поступливістю, прагненням дослухатися до чоловіка, та уникати конфліктних ситуацій у родині. Зокрема, проведені опитування дають можливість стверджувати наступне: чоловіки у своїй більшості вважають, що гарна жінка не повинна ставити під сумнів думку та рішення чоловіка, навіть якщо вона з ними не погоджується [6].

Невідповідність реального сімейного життя цим очікуванням закономірно призводить до конфліктів, розгортання яких може супроводжуватися виявами агресії та насильства. Як результат, досить поширеними в громадській свідомості залишаються культурні практики, які

визнають право чоловіків застосовувати фізичні покарання до власних дружин у певних випадках.

Гендерне (гендероване) насильство – це форми насильницьких дій, що мають чітко виражену гендерну групу, на яку спрямоване насильство або яка чинить насильство [4]. Гендерне насильство в основному сприймається як насильство проти жінок, яке чинять переважно чоловіки. При цьому чоловіки, від яких очікується агресивна поведінка, не лише чинять насильство, а й самі страждають від нього (у війнах, розбоях, вуличному насильстві). Тому вони є як агресорами, так і жертвами насильницької поведінки [3].

Особливостями домашнього насильства є те, що це насильство здійснюється в приватному просторі, тому його погано розпізнають і карають органи правосуддя. Це проблема ХХІ століття, актуальна для всіх країн світу, немає жодної країни, де цю проблему була б вирішено. Найстрашнішою ознакою є те, що дуже часто це насильство пояснюють «культурою», традиціями та звичками.

Підставою, яка пояснює так звану культуру, традиції і звички є існування чимало різних культурних форм, якими можна проілюструвати гендерне насилля. Наприклад, сьогодні в деяких країнах світу легально застосовують лапідацию - публічну смертну кару, коли чоловіки закидують камінням жінку, звинувачену в подружній зраді. Агресори і жертва в цьому випадку визначені статтю, і не можуть помінятися місцями. Іншим прикладом «культурного» насилля є звичай «викрадення наречених», що практикують у деяких країнах. Нерідко таке викрадення є зовсім не домовленою, взаємоузгодженою грою, а реальним насиллям, злочином. Дівчину викрадають просто на вулиці, наприклад, коли вона йде на заняття в університет, а щоб та не втекла, її гвалтують. Повернутись додому «знечещена» дівчина не може, бо завдасть сорому своїй сім'ї, рідні її цуратимуться. Єдиним способом «виправити» ситуацію для неї - це вийти заміж за крадія і гвалтівника [5].

Викладений матеріал дає підстави вважати, що проблема гендерного насильства потребує комплексного вирішення на всіх рівнях, а особливо на державному. Зародження проблеми найчастіше постає саме в ранньому віці, у період зростання насамперед у сімейному середовищі тому стратегічним завданням сьогодення є втілення заходів у напрямку формування самодостатньої сім'ї, попередження насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та гендерної рівності. Не зайвим буде залучення не лише держави, а й громадських організацій і суспільства щодо впровадження в життя масштабних проєктів і заходів, які будуть сприяти набуттю молодими людьми умінь і навичок сімейного життя, гармонійному розвитку кожного члена сім'ї, підтримці позитивного психологічного клімату, зміцненню подружніх стосунків, а також налагодженню взаєморозуміння між батьками та дітьми. Повага, насамперед, до людини до її поглядів, інтересів, вподобань повинна стати першочерговою ознакою людських відносин не залежно від

статі. Лише взаємна повага і доброзичливість від одного до іншого може знизити «градус» агресії і жорстокості спочатку у сім'ї, а потім у суспільстві, що в свою чергу посприє зниженню насильства за ознакою статі.

Список використаних джерел:

1. Бухтіярова І.Г. Особливості генезису гендерного насильства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. Випуск 2. С. 73-76.
2. Насильство в сім'ї. Як захистити себе та родину. URL: <https://www.medcv.gov.ua/archives/18194>
3. Гендерне насильство: що? де? коли? URL: <https://gurt.org.ua/>
4. Гендерне насильство. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
5. Гендерне насильство: між злочином і звичаєм. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua>. Maierchuk_Henderovane_nasylstvo_mizh_zvychaiem_i_zlochynom.pdf
6. Як українські чоловіки ставляться до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. URL: <http://thedevochki.com/>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Ірина ГЛОВЮК, професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Для реалізації позитивних зобов'язань держави у сфері захисту постраждалих від домашнього насильства Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6.12.2017 року було внесено зміни до ст. 194 КПК України, згідно з якими в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька обмежувальних заходів. З урахуванням позиції ОП ККС ВС від 12 лютого 2020 року у справі № 453/225/19 (злочином, пов'язаним із домашнім насильством, слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу